

מב.

תפלה נגד שונאיו. והתעורר לדורו, שלא יהיה להם בטחון על ממון. והיאך אסיפת
ממון הוא תבל תבלים:

א למנצח על-ידותון מזמור לדוד:

רש"י

על ידותון – שם כלי שיר ומדרש אגדה על הדתות ועל הדינין הנגזרים
על ישראל מאויביהם

מצודת ציון

ידותון – שם כלי נגון

ב אך אל-אלהים דומיה נפשי מננו ישועתי:

רש"י

דומיה נפשי – מצפה נפשי כמו דום לה' והתחולל לו (לעיל ל"ז)

מצודת דוד

אך וגו' – לא שמתי תוחלתי באדם אך אל אלהים תקות נפשי כי
מעולם ישועתי ממנו

מצודת ציון

דומיה – ענין תקוה כמו דמינו אלהים חסדך (לעיל מ"ח)

ג אך-הוא צורי וישועתי משגבי לא-אמוט רבה:

רש"י

לא אמוט רבה – מטות גדולות, ומדרש אגדה רבה גיהנם

מצודת דוד

אך הוא צורי – ולא זולתו

משגבי – ועל שהוא משגבי לזה לא אמוט נטיה רבה מבלי תקומה

מדרש

אך הוא צורי וישועתי. מהו צורי – תוקף, בתוקף הוא בא.

ד ער-אנה תהותתו על איש תרצחו כלכם כקיר נטוי

גדר הדחוייה:

רש"י

תהותתו – מנחם פי' מגזרת התיו לאכלה (ירמיהו י"ב), ויתא ראשי
עם, (דברים ל"ג), עד אנה תאספו על איש, ול"נ שיש לפותרו לשון הוות
ויהא ה"א ותי"ו שורש כאשר יאמר מן מת מות, כך נאמר מן יסוד הת הוות
ולשון רבים הוות והוא לשון מחשבת שבר ותרמית, ויש מפרשין תהותתו כמו
תאריכו לשונכם על בני אדם ברע ודימוה לל' הערב כשמרבה (בדברים
סא"א)

כקיר נטוי – המוכן ליפול על בני אדם

מצודת דויד

עד אנה – עד מתי תחשבו הוות על כל איש ואיש
תרצחו – יהי רצון שתרחצו כולכם ובתחלה תהיו ככותל הנטוי לפול
וכגדר הנדחה ממקומה כן תהיו בתחלה בפחד ואימה ובסוף תמותו ע"י רציחה

מצודת ציון

תהותתו – מלשון הוות ושבר
כקיר, גדר – ענין כותל בית וחצר

מדרש

עד אנה תהותתו על איש תרצחו כלכם כקיר נטוי גדר הדחוייה.
מלמד שהיו אנשי סדום נותנין עיניהם בבעלי ממון ומושיבין אותם אצל קיר
נטוי ודוחין אותו עליו ובאין ונוטלין את ממונם:

ה אַךְ מְשֹׁאתוּ יַעֲצוּ לְהַדִּיחַ יִרְצוּ כָזָב בְּפִיו יְבָרְכוּ
וּבִקְרָבָם יִקְלְלוּ-סְלָה:
רש"י

משאתו – לפי שאתם יגורים מן בני אדם שמא ימלוך וישלם גמולכם
יעצתם להדיח עליו הרעה
בפיו – של כל אחד ואחד מהם יברכו
ובקרבים – ובמחשבותם יקללו סלה

מצודת דוד

אך משאתו – ר"ל הן לא הרעותי את אחד מהם אך כל אחד מהם
בעבור רוממתו וגאותו יעצו ביניהם להדיחני מן העולם ורוצים הם בהכזב
הנאמר עלי בפני שאול
בפיו – כ"א מהם מברך אותי בפיו מן השפה ולחוץ אבל בקרב לבם
מקללים אותי לעולם אף בעת שמברכים אותי בפה

מצודת ציון

משאתו – ענין הרמה
כזב – ענין דבר הנפסק כמו אשר לא יכזבו מימיו (ישעיהו נח)

ו אַךְ לֵאלֹהִים רִוּמִי נַפְשִׁי כִּי־מִמֶּנּוּ תִקְוָתִי:

מצודת דוד

אך וגו' – אינני חושש להם אך נפשי תקוה לאלהים כי מעולם בא לי
תקותי ממנו

ז אַךְ־הוּא צוּרִי וַיְשׁוּעָתִי מִשְׁנֵבִי לֹא אָמוּט:

ח עַל־אֱלֹהִים יִשְׁעִי וּכְבוֹדִי צוּר־עֲזִי מִחֲסִי בְּאֱלֹהִים:

מצודת דוד

על אלהים – ר"ל הלא על אלהים מוטל ישועתי ולהשאיר אותי בכבוד,
כי הוא הבטיחני על המלוכה ועליו לקיים
צור עוזי – הוא מאמץ כוחי ולזה אחסה בו

ט בַּטְחוּ בּוֹ בְּכָל-עֵת עִם שְׂפָכוֹ-לְפָנָיו לְבַבְכֶּם אֱלֹהִים
מַחְסֵה-לָנוּ סֵלָה:

מצודת דויד

עם – אתם בני עמי בטחו בו בכל עת
שפכו לפניו לבבכם – בתפלה כי הוא מחסה לנו מעולם

י אֶךְ הִבֵּל בְּנֵי-אָדָם כָּזָב בְּנֵי אִישׁ בְּמַאֲזָנִים לַעֲלוֹת הֵמָּה
מִהִבֵּל יָחַד:

רש"י

אך הבל בני אדם – ואל תיראו מהם מאחר שהקב"ה מחסה לנו בעת
צרה סלה
במאזנים לעלות – אם באו לעלות במאזנים והבליהם שוים כן פשוטו,
ומדרשו לענין הזוגות

מצודת דויד

אך הבל בני אדם – הבטחון על בני אדם הוא הבל וכזב ודבר שאינו
מתקיים
במאזנים לעלות – הוא ענין מליצה לומר אם נחשוב להעלות במאזני
המשקל המה יחד, ר"ל הבטחון של כל בני אדם אז נראה שהמה קלים
ופחותים מדברי הבל והוא מקרא הפוך וכאילו אמר המה יחד מהבל

תלמוד ירושלמי

שמואל אמר: אפי' בט"ב יארס: במאזנים לעלו' המה מהבל יחד

יֵא אֶל-תְּבַטְחוּ בְּעֹשֶׂק וּבְגִזְלָא אֶל-תִּהְבְּלוּ חֵיל כִּי-יָנוּב
אֶל-תְּשִׁיתוּ לֵב:

רש"י

חיל כי ינוב - אם תראו רשעים שממונם מצליח וגדל אל תשיתו לב
חיל - ממון
ינוב - יצמח לשון תנובה

מצודת דוד

אל תהבלו - אל תבטחו בהבל להרבות הון בגזל כי לא תתקיים
העושר ההוא וכפל הדבר במ"ש
בעושק - להרבות הון בעושק
חיל כי ינוב - אם תראו עושר הבא מגזל צומח ומתרבה אל תשימו לב
לבטוח בעושר כזאת כי לא לעולם תהיה

מצודת ציון

בעושק - ענין גזל
תהבלו - מלשון הבל
חיל - עושר
ינוב - מלשון תנובה והצמחה

יב אחת דבר אלהים שתיים-זו שמעתי כי עז לאלהים:
רש"י

אחת דבר אלהים - ששמעתי מתוכה שתיים ומה הן שתיים כי עז לך
לשלם לאיש כמעשהו, והשני כי לך ה' חסד ומאיזה דבור שמענו מדבור
שני של "הדברות שמענו ממנו שהקב"ה פוקד עון ונוצר חסד שנאמר בו
(שמות כ') פוקד עון אבות וגו' לכך בטוח אני שישלם שכר טוב לצדיקים
ופורענות לרשעים, זו למדתי מיסודו של ר' משה הדרשן, ורבותינו דרשוהו
בזכור ושמור בדבור אחד נאמרו

מצודת דויד

אחת – אמירה אחת דבר אלהים וממנה למדתי שתי דברים
כי עוז – האחת למדתי אשר לאלהים הוא העוז וידו בכל משלה

תלמוד בבלי

אחת דבר אלהים שתיים זו שמעתי כי עז לאלהים: מקרא אחד יוצא
לכמה טעמים, ואין טעם אחד יוצא מכמה מקראות.

יג וּלְךָ-אֲדֹנִי חֶסֶד כִּי-אַתָּה תִּשְׁלַם לְאִישׁ כַּמַּעֲשָׂהוּ:

רש"י

ולך אדני חסד – ומהו החסד כי אתה תשלם לאיש כמעשהו ולא
מעשהו ממש אלא מקצתו כענין שנאמר (עזרא ט') כי אתה אלהינו חשכת
למטה מעונינו כך נדרש באגדת תהילים, ויש לפותרו עוד ולך ה' חסד כי יש
בידך לשלם לאיש כמעשהו:

מצודת דויד

ולך ה' חסד – והשנית למדתי ממנה שה' עושה חסד עם בני אדם

כי אתה תשלם – ר"ל מדבר הזה נשמע שני הדברים כי אתה ה'
דברת אשר תשלם לאיש כמעשהו וכמ"ש ואם תלכו עמי קרי וגו' והלכתי
אף אני עמכם בקרי (ויקרא כז) וכן על כל הדברים שהאדם חוטא אתה
משלם לו מדה במדה ואם לא היה ידו בכל משלה היה א"כ לפעמים מן
הנמנע בדבר מהדברים לשלם מדה במדה ומזה בעצמו נשמע שדרכו לעשות
חסד עם האדם כי זה שמעניש מדה במדה הוא חסד גדול כי אז יבין האדם
וישכיל לדעת שלא בא במקרה כ"א מה' על דרך העונש וימהר לשוב
מחטאיו וכ"ז חוזר למעלה לומר ומהו בטחון האדם הלא טוב לחסות בה'
הואיל וידו בכל משלה ועושה חסד

מדרש

רבי נחמיה אומר: כי אתה לתשלם לאיש כמעשהו – יש אדם שחשב
לעשות עבירה – ולא עשה, ואין הקב"ה מכתוב עליו עד שיעשנה. אבל חשב
לעשות מצוה – נאנס ולא עשאה – הקב"ה מכתוב עליו שעשאה.